

ZPĚTNÝ POHLED NA „PRÁZDNÉ MOŽNÉ SVĚTY“

Jiří Raclavský

Abstract (A Backward Look at “Empty Possible Worlds”): In this paper I discuss and rethink ideas exposed in my paper “There Are No Empty Possible Worlds and Individuals in Limbo” where I argue against V. Svoboda’s theory according to which there exists a possible world in which every (s.c. accidental) property not kindred (for example, not complementary) to any property has as its extension the empty set. We show how futile is such demand because for every property (like being a smoker) there exist a complementary property (being a non-smoker) which has certain extension, so we can positively attribute possessing of such properties to individuals. We declare that a possible world in which complementary properties are forbidden is absurd at the first place (such empty world is not a possible world at all, it is also not a determination system in Tichý’s sense).

Má stat’ „Prázdné možné světy a individua v limbu neexistují“¹ vyšla vlastně s dvouletým zpožděním a jak se někdy stává, za tu dobu se vyskytly mně dříve neznámé poznatky. Tyto poznatky je třeba kriticky reflektovat a právě toto je smyslem následujících řádků. Část A) je řekněme „historicko-kritická“, části B) a C) jsou hlavními „analytickými“ částmi.

A)

Na své stati jsem (s přestávkami) pracoval od ledna do května r. 2005, přičemž během onoho května jsem myšlenkově dopracoval a sepsal klíčovou část. Po obdržení německé podoby resumé jsem ho odeslal do redakce filosofického časopisu, který zde nebudeme

¹ Raclavský, Jiří (2007): Prázdné možné světy a individua v limbu neexistují, *Pro-Fil* 8, 1; http://profil.muni.cz/01_2007/raclavsky_prazdne_mozne_svety.pdf. Nemohu zde opakovat kdekeré skutečnosti již řečené v onom textu (odkazuji proto na něj čtenáře jakožto na zdroj upřesnění v případě nejasností).

jmenovat.² Až do poloviny listopadu 2005 jsem ale nevěděl, že Pavel Cmorej již prý v lednu 2005 dospěl v něčem k obdobnému výsledku, totiž, že pro jakýkoli možný svět a čas, existuje nekonečně mnoho vlastností, které individuum má (mj. v mé stati šlo o výsledek průběžný, ne klíčový). Toto v definitivní podobě publikoval na jaře roku 2006.³ Jeho i můj text evidentně vznikly zcela nezávisle, jak je zjevné i na první pohled tyto texty srovnávající. Pochopitelně – příčiny, proč ty statě vznikly, byly různé. Cmorej pracoval na teorii týkající se holosti / neholosti individuí (otázky esencialismu a predikace), kdežto já jsem pracoval na zjištění, zda skutečně existují Svobodou proponované prázdné možné světy a tím i individua v limbu. Za zmínku stojí, že Cmorej se ke Svobodově teorii blíže nijak nevyjadřuje, přitom pro mne je toto hlavním předmětem zkoumání. Dílčí shodou je důkaz (poukazem na existenci příslušných vlastností), že jakékoli individuum instanciuje za jakékoli okolnosti řadu (ryze) empirických vlastností. Domnívám se, že tato shoda vůbec není náhodou – obě studie promýšlely důsledky téže koncepce systému vlastností v TIL.

Na podzim 2006 mi redakce onoho časopisu zaslala tři posudky anonymních oponentů-recenzentů a své shrnující stanovisko. Dva posudky byly jednoznačně (ještě jednou: jednoznačně) kladné, třetí byl záporný. Je s podivem, že poměr 2:1 ve prospěch publikování mé statě vedl redakci k názoru, že příspěvek nepublikuje. Žel toto není vše. Onen negativní posudek obsahoval několik tezí, ke kterým připojil dotyčný recenzent – dost možná recenzentka – seznam konkrétních výhrad vůči některým mým tvrzením. Ty ale byly chybné. Například: „[autor] si protirečí ... v bodě d) [sekce „Kritika „vylepšené“ teorie“] říká „vlastnost nejen spřízněná s P, ale přímo k ní komplementární“ a na konci odstavce říká, že „komplementární vlastnosti spadají pod spřízněné““. Recenzent zřejmě nepochopil příslušné definice: spřízněnými vlastnostmi jsou například „být žena“ a „být muž“, ale také k sobě komplementární vlastnosti „být žena“ a „nebýt žena“. Vlastnosti k sobě komplementární jsou podmnožinou množiny dvojic vlastností k sobě spřízněných, neboli vlastnost „být žena“ je k vlastnosti „nebýt žena“ nejen vlastností spřízněnou, ale přímo k ní komplementární.⁴ Kromě takovýchto „zdůvodnění“ svých odmítavých tezí uvedl negativní recenzent i samotné teze, které mne zaskočily jako nikoli pouze nepochopení tu nějaké definice, tu nějaké formulace, ale jakožto nepochopení smyslu celého článku. Sepsal jsem velmi trpělivé zjišťující otázky, proč si recenzent myslí to a to, když přece jasně píše něco jiného a zaslal jsem to redakci s tím,

² Ve verzi nakonec publikované jsem prakticky nic nezměnil (pomínil-li, že jsem vypustil několik odstavců části II., kde byly diskutovány možné světy, v nichž jsou různé druhy všech vlastností nedefinovány).

³ Cmorej, Pavel (2006): Holé individua a predikácia, In: M. Zouhar (ed.), Jazyk z pohľadu sémantiky, pragmatiky a filozofie vedy, Bratislava: Veda, 137-161.

⁴ Nebo že by tu šlo ze strany recenzenta jen o prosté přehlédnutí (či nechápání), že „nejen ...“ v češtině neznamená „nikoli“?

že jsem připraven vést (anonymní) diskusi s recenzentem, neboť to je normální praxe v recenzovaných časopisech. Redakce ale reagovala záporně. Co si mám jako autor myslet o takovémto časopise? Na základě poměru hlasů anonymních recenzentů by měl být můj příspěvek přijat. (Není mi jasné, jak poměr 2:1 pro obnáší, že onen jediný hlas pana/paní znamená více, než ony dva hlasy.) To, že tu je jeden recenzent proti, přece ukazuje, že téma vzbudí diskusi – například sám tento recenzent ji mohl nějakou svou statí započít. Probíhání diskuse ve filosofii je přeci jev žádoucí. Také neumožnění (před zrakem odborné veřejnosti skryté) diskuse autora příspěvku s anonymní recenzentem, když tu vznikly nanejvýš kontroverzní otázky, je praxí u odborného časopisu pochybnou. Ovšem „korunu“ tomu nasazuje, že jsem redakci výslovně upozornil, že mnohé názory anonymního recenzenta jsou scestné, přičemž se zakládají se na falešných důkazech údajné chybnosti mých tvrzení, a že navíc jsou nepochopením už samé podstaty statě.⁵

Celá tato „tiráda“ může někomu připadat zbytečná; přesto tu ale může být čtenář, který si není jist, co klíčového by si z mé statě, o níž hovoříme, měl odnést. A tady mi přicházejí teze negativního recenzenta, dále NR, vhod jakožto jistý diskusní hlas z řad odborné veřejnosti. Jeho centrální námitky (vynechávám však diskusi jeho výhrad k dílčím formulacím jako třeba případ „spřízněné-komplementární“ ukazovaný výše), které budu diskutovat v sekci B), vezmu od konce.

B)

a) NR: „individuum v limbu je dle Svobody v daném světamihi *w,t epistemicky* nepostižitelné. Autor [=J.R.] však uvažuje nemožnost býti v limbu ve smyslu metafyzickém.“. Je třeba říci několik věcí. Tak předně otázky poznání nebyly předmětem mé statě, mě šlo opravdu o „metafyzický smysl“ (proč mám jako teoretik za povinnost zabývat se tématem, kterým nechci?). Musím také říci, že sám Svoboda k poznatelnosti mnoho neřekl, nemám proto důvod se tím zabývat ani já (venkonce jsem toho uvedl k tomuto tématu snad více, než sám Svoboda). Navíc Svoboda předpokládá, že vlastnost jako „být neželezný“ není empiricky význačná, že se individuum, které ji má (např. já nebo vy), ve světě neprojevuje, což je přece jasně chybné (viz [Raclavský 2007], s. 6). (Srov. dále b) a c.) Ale klíčová námitka NR je stejně pochybená z jiného důvodu. Svoboda totiž píše o předmětech

⁵ Dlužno dodat, že redakce mi nabídla možnost text uveřejnit jako diskusní příspěvek, což by ale znamenalo jeho zkrácení na polovinu. Vzhledem k nejasnostem, jaké vyprodukoval NR (tedy osoba, která by textu měla rozumět mnohem více, než řadový čtenář), nejasnostem, které bylo potřeba vysvětlit, však pro mne nebyla myslitelná možnost, jak toto vše uvést na ploše, která by byla poloviční vzhledem k původnímu rozsahu mé statě.

empirického zkoumání (srov. výše jeho citát ze s. 421 [Svoboda 2001]), kdežto NR píše o epistémické nepostižitelnosti. A zde je třeba odlišit: 1) kdy něco nemůžeme být předmětem našeho empirického zkoumání,⁶ 2) kdy něco je nepostižitelné epistémicky. Na rozdíl od 1) je ale 2) velmi silná teze, která se mj. neslučuje nejen s mou, ale i s Tichého představou, že abychom vůbec mohli nějaké individuum testovat, tak již nám musí být epistémicky přístupné, tj. postižitelné (srov. [Tichý 1988], kap. 12; vícekrát v [Tichý 2004]). Tvrdit, že nějaké individuum je epistémicky nepostižitelné, se jednoduše vylučuje s mými či Tichého názory: vědět, které individuum je I_j , znamená ho kognitivně zacílit jakožto I_j . My dobře víme, a jsme s ním v přímém epistémickém vztahu, které individuum je I_j : je to právě to I_j . *Epistémicky nepostižitelná individua jsou pro Tichého i pro mne koncept zcela nepřijatelný a za nepřijatelný by jej měli mít i ostatní teoretikové.*

Pozor: je dosti častý názor, že individua poznáváme až na základě vlastností. Tento názor považuje Tichý (i já) za pomýlený, vede totiž k epistemologickému bludnému kruhu. Nelze přece určovat individuum, řekněme S_1 , na základě toho, že je to ten dřevěný stůl před mýma očima a pak ho začít zkoumat na to, zda je dřevěný: došli bychom k tautologicky prázdnému tvrzení, že to, co je zde dřevěné, je dřevěné. Jenže v tom empirické zkoumání světa nepochybně nespočívá. Je ještě více pošetilé očekávat, že empirický test nám dá odpověď na otázku, zda námi testovatelné individuum S_1 je totožné s S_1 – to přece apriori víme, že S_1 je se sebou identické.

b) NR: „[Autor=J.R.] Nevzal v úvahu podstatu Svobodova návrhu na definici individuí v limbu ... , ze které vyplývá, že za určitých okolností by mohlo být individuum v limbu proto, že nemá ty vlastnosti, které jsou *rekvizitami* empirických vlastností, které by mohly být individuu připsány.“. Odvolání se na rekvizitní vlastnosti (např. „být muž“ je rekvizitní pro vlastnosti „být ženatý“ a „nebýt ženatý“) se v oné Svobodově definici vůbec nevyskytuje, to především. Vypustíme-li plané vlastnosti,⁷ pak ve Svobodově definici se hovoří o vlastnostech striktně spřízněných a tyto nedal do výslovného vztahu k rekvizitním vlastnostem. Ovšem i kdyby tu byl nějaký vztah, mě jako kritika důsledků Svobodovy teorie zajímat nemusí, neboť Svoboda zakazuje, aby ve světě, v němž (třeba ryze empirická) vlastnost P má rozsah \emptyset , byla (byla specifikována, „vedena“) též komplementární vlastnost P^{-1} mající rozsah U . Tento nanejvýš nepřiměřený požadavek je nepřijatelný a prokázání jeho neakceptovatelnosti na vyvrácení Svobodovy teorie stačí. (Srov. též c) a d.) Tímto je totiž

⁶ Například z důvodu, že nemáme dostatečné vybavení na provedení empirického zkoumání, což jsem diskutoval v [Raclavský 2007], s. 7. (Svoboda má ale ty důvody, které jsme před chvílí zmínili.)

⁷ V terminologii mé statě „Defining Basic Kinds of Properties“ ([Raclavský 2007a], má vyjít ve festschriftu k narozeninám P. Cmoreje) jde o vlastnosti esenciální, což jsem přejal od P. Cmoreje.

také jisté, že neinstanciování vlastností z důvodů neinstanciování všelijakých rekvizitních vlastností nemůže regreselem dospět do zcela nihilistického konce, kdy individuum neinstanciuje vůbec žádné (nikoli plané) vlastnosti.

c) NR: „Samotná „kombinatorika vlastností“ jako důkaz neexistence individuí nestačí.“. Takovýto protiargument je ale chybný. Má-li v jistém světě W (a čase) ryze empirická vlastnost P rozsah \emptyset , tak komplementární vlastnost P^{-1} má rozsah U (celé univerzum individuí). Svobodova definice „prázdného možného světa vlastně říká: zapomeňme na vlastnosti jako P^{-1} , tedy na vlastnost komplementární k P , vylučme proto z úvahy možné světy jako W . Na první pohled by se pak zdálo, že 16. determinační systém je oním Svobodovým světem, protože všechny (omezme se zase jen na nikoli plané) vlastnosti mají rozsah \emptyset .

vlastnosti determ. sys.	P	P^{-1}	Q	Q^{-1}
16.	\emptyset	\emptyset	\emptyset	\emptyset

Jenže tak tomu vůbec není – Svoboda nám totiž říká vypustíme z úvahy „světy“, kde jsou spřízněné vlastnosti, tj. i vlastnosti komplementární, tedy např.:

vlastnosti	P		Q	
	\emptyset		\emptyset	

Takovýto „svět“ nejenže není možným světem, není dokonce ani determinačním systémem!⁸

A protože se nejedná o možný svět, ba dokonce aspoň o determinační systém, nemůže to zakládat důkaz existence individuí v limbu (viz Svobodova definice). Jednoduše nám nebyl Svobodou nabídnut žádný takový možný svět. Poukaz na existenci komplementárních a dalších vlastností („kombinatorika vlastností“) tedy na důkaz bezpečně stačí.

Nebyla by tu ale skulinka s determinačním systémem jako 16 a parcialitou? O toto („souběh parcialit“) jsem se přece snažil v [Raclavský 2007] sekce II., zkoušel jsem Svobodovu teorii nějak zachránit. Ale tuto možnost jsme stejně vyloučili poukazem na existenci vlastností, které individuum zaručeně má – *individuum má v kterémkoli světě a čase spoustu, mj. nespočítatelně mnoho, (ryze) empirických vlastností*, takže 16. determinační systém je jednoznačně ze hry, není možným světem.⁹

⁸ Podle Tichého se možné světy rekrutují z tzv. determinačních systémů. Např. determinační systém, kde extenzí P a P^{-1} je překrývající se třída, je sice determinační systém (něco je hodnotou P^{-1} – srov. ale s tím, co stipuluje Svoboda), ale není to „realizovatelným“ možným světem. Viz [Tichý 1988], popř. [Raclavský 2007], kde je také doloženo, že při ilustrativním příkladu oněch 16. determinačních systémů ani sám Svoboda nebyl s to konzistentně tvrdit, kterým z těch 16 determinačních systémů ten jeho prázdný svět vlastně je.

⁹ A i kdyby tu snad někdo pochyboval, znovu opakuji, že možný svět, v němž by individuum neinstanciovalo žádné (ryze) empirické vlastnosti, je absurdní coby přijatelná alternativa k aktuálnímu světu.

A ještě je tu jedna věc, na kterou Svoboda a NR zjevně zapomněli. Mezi esenciálními (,planými'¹⁰) vlastnostmi jsou i vlastnosti částečně esenciální, např. „být savec nebo být totožný s I_n “.¹¹ Existuje množinově teoretická operace, výsledkem jejíž aplikace na částečně esenciální vlastnost jako „být savec nebo být totožný s I_n “ a ryze esenciální vlastnost, zde „být totožný s I_n “, je ryze empirická vlastnost „být savec“. To, že je ryze empirická, znamená, že individua mají tuto vlastnost nahodile (žádné však nutně), ještě jednou: tato individua ji mají. Protože existuje nekonečně mnoho ryze esenciálních vlastností, nekonečně mnoho částečně esenciálních vlastností, existuje – i při těch restrikcích, které v průběhu svých úvah připustil Svoboda – nekonečně mnoho ryze empirických vlastností (které jsou jejich množinově-teoretickým „rozdílem“). Neexistuje příklad ryze empirické vlastnosti, kterou jisté individuum v jistém možném světě a čase neinstanciuje a přitom aby zároveň neexistovala alespoň jedna ryze empirická vlastnost, kterou by toto individuum v daném světě a čase instanciovalo.

d) NR: „Autor sice zdůvodnil, proč nepokládá prázdný možný svět, tj. svět, ve kterém jsou *všechna* individua v limbu (tj. prosta ryze empirických vlastností), za slučitelný s koncepcí transparentní intensionální logiky, ale nedokázal, proč by nemohla být za určitých okolností (v jistém možném světě w a časovém okamžiku t – světamihi w,t) *některá* individua v limbu.“ Promineme však NR, že jeho formulace porušuje De Morganovy zákony (přece jakmile je ukázáno, že žádná individua nejsou F, pak je ukázáno, že neplatí, že některá individua jsou F; což je ovšem to, co NR zjevně nechce připustit), protože racionální argumentace s někým, kdo nerespektuje fundamentální logické zákony je naprosto marná. Svoboda tvrdil:

Řešení, které v tomto článku nabízím, ... spočívá ... v důsledném (možná až radikálním) uplatnění principů, na nichž je TIL založena. ([Svoboda 2001], s. 415)¹²

Jsem rád, že NR aspoň tvrdí, že Svobodova teorie s TIL slučitelná není (to je jediné tvrzení z jeho posudku, které považuji za správné). Upřímně řečeno, jiná teorie než TIL mě ve stati [Raclavský 2007] nezajímala. Otázkou je, zdali vůbec existuje rozumná možno-světová koncepce, která by Svobodovo zapírání jakéhokoli pozitivního připsání (ryze) empirických vlastností připustila. Všimněme se, že i kdyby tu bylo „limboidní“ individuum, nemohli bychom říci, že tu někde „stojí“, „se vyskytuje“, protože to by bylo pozitivním připsáním vlastnosti, extenzí té vlastnosti by nebyla prázdná třída, jak chce Svoboda. *Od Svobody máme také zakázáno, aby toto individuum bylo v rozsahu vlastnosti „být v limbu“, protože*

¹⁰ Svoboda ignoroval terminologii již mnohem dříve do českého prostředí zavedenou Cmorejem.

¹¹ Zde je třeba upřesnit, kdy je takovéto složení skutečně částečně esenciální vlastností; viz [Raclavský 2007a].

¹² Svoboda, Vladimír (2001): Individua na odpočinku, *Filosofický časopis* 49, 3, 415-424.

takovouto vlastnost dle Svobodovy definice mít nesmí – extenzi by totiž nebyla prázdná třída. A to už je naprosto groteskně absurdní. Jistě: podmínkou pro to, aby individuum bylo v (akceptovatelném) možném světě v limbu, je, aby pro každou (nikoli planou) vlastnost platilo, že extenzi P je \emptyset , a přitom, aby to individuum nebylo v extenzi vlastnosti P^{-1} , což je zákonitě nesplnitelné. Nelze prý individuu přisuzovat, říká vlastně Svoboda, že individuum je takové, že já si myslím, že je v limbu, nesmí být ani takové, že já si představuji, že je v limbu, nesmí být ani takové, že já ho nyní definuji jako individuum v limbu, atp. Svoboda nám tohle všechno zakazuje a zakazuje též, aby nějaké individuum bylo takové, že Svoboda říká, jaké má (má mít, či nemá) vlastnosti – ve všech takovýchto případech by se individuu něco pozitivně přisuzovalo. Ba dokonce mu nelze ani přisoudit, že není empiricky patrné. Všimněme si, že tyhle vršící se pochybné důsledky vylučují vůbec i samu možnost, aby byla některá (to chce NR, Svoboda chtěl ale všechna) individua v limbu v nějakém možném světě w a čase t . A kdyby v tom w , t byl někdo, kdo by byl schopen vůbec něco pozorovat či aspoň na něco myslet¹³ a na nějaké individuum by jen pomyslel, ono individuum by rázem nebylo individuem v limbu, protože by bylo takové, že na něj ten myslící myslí. Jsem proto přesvědčen, že Svobodův návrh není akceptovatelný pro vůbec žádnou možno-světovou koncepci.¹⁴

O vlastnostech, které jsem zmiňoval v předchozím odstavci, by mohl Svoboda prohlásit, že to jsou vlastnosti plané, tj. že jde o vlastnosti, které mají individua – a Svoboda psal, že všechna – ve všech možných světech a časových okamžicích, neboli nutně (plané vlastnosti jsou esenciální). Ale důsledkem tohoto je jen do očí bijící absurdita, že – dle Svobody všechna – individua jsou stále (ve všech světech a časech) v limbu, empiricky nezkoumatelná atd., atd., atd. Což nepřipustí nikdo se zdravým rozumem, natožpak teoretik možných světů.¹⁵

C)

Vraťme se ještě jinačím způsobem k některým důležitým místům ve stati „Prázdné možné světy a individua v limbu neexistují“. Viděli jsme, že Svoboda navrhuje uvažovat možný svět takový, kdy jsou (opět vypustíme z úvahy plané vlastnosti) povoleny jedině ty

¹³ Mj. dle Svobody by to muselo být zase „limboidní“ individuum a já pochybuji, že takováto věc je schopna myšlení v našem slova smyslu.

¹⁴ Svoboda svou teorii explicitně spojoval se dvěma náboženskými koncepcemi – křesťanskou teorií limba a buddhistickou teorií nirvány. Nechci nikomu víru v tyto věci vymlouvat, ale obojí obnáší známé ‚credo quia absurdum est‘.

¹⁵ Samozřejmě, třeba pro solipsistu je Svobodova teze bezproblémově přijatelná.

empirické vlastnosti, které mají prázdnou extenzi, přičemž vlastnosti k nim komplementární (mající jakožto rozsah tříd všech individuí) jsou zakázány. Připomínali jsme ale, že takovýto svět není akceptovatelný jakožto možný svět, protože možné světy byly uvažovány jakožto rámce empirického zkoumání. Někdo by tu mohl zapochybovat: proč si klást takovéto zábrany – nejsme zcela svobodní v návrhu naší metafyziky? Odpověď je samozřejmě ano. *Otázkou však je, k čemu metafyzický systém, který se zásadně rozchází s principy našeho poznávání světa, vůbec je.* Jsem přesvědčen, že úkolem filosofie není navrhovat systémy, které poznání nevysvětlují a jsou tak jen umělou hříčkou. Zvláště analytická metafyzika si zakládá na pozitivním přístupu k problematice poznání světa a většinou i k uznání smysluplnosti empirických věd. Právě v takovéto analytické filosofii byl zplozen koncept možného světa jakožto souhrnu faktů, které mohou platit. Možný svět je konceptem, který byl zaveden pro vysvětlení poznání zprostředkovaného jazykem (typicky třeba „význam“ věty byl ztotožněn nikoli s pravdivostní hodnotou, ale se závislostí pravdivostních hodnot na stavech našeho světa, tj. s propozicí).

Tichý explicitně (a já to plně akceptuji) zavádí možné světy na základě rozvážení, že věta je chápána jako záznam toho, že (typicky) individuum je takové či makové. Nato použil intenzionální a pak hyperintenzionální vysvětlení pro to, že daná věta *zaznamenává výsledek empirického zkoumání* (Tichý mu říká realizace empirického testu) *provedeného na určitém individuu. Individua jsou pro Tichého vždy něčím, co je podrobitelné empirickému testování* (opakovaně v [Tichý 2004], též [Tichý 1988]). *Stouto fundamentální ideou se Svoboda radikálně rozchází*, stipuluje individua, která nelze empiricky zkoumat. (Tady vidíme, je dramaticky se Svoboda vzdálil rozumnosti základu koncepce analytické filosofie, zvláště s koncepcí Tichého.) Z mého pohledu je Svobodova koncepce pošetilá také proto, že i kdybychom připustili, že vůkol nás jsou námi empiricky nepozorovatelná-netestovatelná individua, můžeme tato individua přeci s klidem ignorovat a nepočítat s nimi v našem možno-světovém výkladu světa.¹⁶

Jak jsme již diskutovali, ve Svobodově prázdném světě se individuu nepřisuzuje vůbec žádná (ryze empirická) vlastnost. Jestli by se ty nemožnosti, které jsem uvedl výše, jako např. „být individuem v limbu“, „nebýt empiricky patrný“, „být empiricky netestovatelný“ atd., zdály být někomu nepodstatné pro jakousi vzdálenost od „jádra“ empirického zkoumání, jímž je bezprostřední pozorování a testování, uvádím jiný příklad vlastnosti, kterou Svoboda zakazuje: „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008“. Svoboda se přitom vzdal veškerých

¹⁶ Povšimněme si také, že věta „Existuje individuum, které je empiricky nepozorovatelné“ je věta, kterou nelze empiricky ověřit.

atributů, tedy i těch, co souvisí s časem, či pozorovatelem („být takové individuum, že v okamžik T ho pozoruje Albert Einstein“). Copak ale není pozorování nějakého individua fundamentálně spjata s tím, jaký je přesně čas a kdo ho pozoruje?

Podotkněme, že vlastnost „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008 GMT“ je v Tichého klasifikaci tzv. *globální vlastností*, tedy vlastností, kterou v jisté časové okamžiky (v našem příkladu jen jeden) mají veškerá individua (a to „ve“ všech světech), v ostatních časových okamžicích žádná individua ([Tichý 2004], s. 262; stať „Resplicing Properties in the Supervenience Base“).¹⁷ Jde o vlastnosti ryze empirické, jsou to intenze netriviální a totální. Tabulkou naší vlastnosti je:

$w_1, t_1: \emptyset$	$w_2, t_1: \emptyset$...	$w_n, t_1: \emptyset$
...
$w_1, t_{19:00}$ 1.2.2008GMT: U	$w_2, t_{19:00}$ 1.2.2008GMT: U	...	$w_n, t_{19:00}$ 1.2.2008GMT: U
$w_1, t_{t-k}: \emptyset$	$w_2, t_{t-k}: \emptyset$...	$w_n, t_{t-k}: \emptyset$
...
$w_1, t_i: \emptyset$	$w_2, t_i: \emptyset$...	$w_n, t_i: \emptyset$

Vlastnost komplementární k vlastnosti „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008 GMT“ je „být takové individuum, že není 19:00 1.2. 2008 GMT“, takže je nad slunce jasné, že každé individuum má (v jakémkoli světě a čase) stále nějakou vlastnost. Dalším příkladem jsou vlastnosti jako „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008 GMT nebo 19:01 1.2. 2008 GMT“ atd.¹⁸ Globální vlastnost „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008 GMT“ samozřejmě souvisí s vlastnostmi jako „být takové individuum, že je totožné s I_1 a je 19:00 1.2. 2008“.¹⁹ Konstrukcemi oněch vlastností jsou $\lambda w \lambda t [\lambda x [{}^0 = t {}^0 19:00-1.2.2008GMT]]$, $\lambda w \lambda t [\lambda x [{}^0 \wedge [{}^0 = {}^1 x {}^0 I_1] [{}^0 = t {}^0 19:00-1.2.2008GMT]]$. Podotkněme, že ten, kdo by snad spekuloval o tom, že vlastnost jako „být takové individuum, že je totožné s I_1 a je 19:00 1.2. 2008 GMT“ je derivovaná a nikoli primární, kvůli tomu, že její pojem-konstrukce je složený – v tom smyslu, že obsahuje (konstrukci) konjunkci – pak v případě „být takové individuum, že je 19:00 1.2. 2008 GMT“ takovéto úvahy nejsou na místě.

¹⁷ Přetištěno v Tichý, Pavel (2004): *Pavel Tichý's Collected Papers in Logic and Philosophy*. V. Svoboda, B. Jespersen, C. Cheyne (eds.), Dunedin: Otago UP, Praha: Filosofía.

¹⁸ Jiným příkladem globálních vlastností by mohla být – Svoboda by na ni neměl zapomenout – vlastnost „být takový, že existuje alespoň jedno individuum v limbu“; dle naší statě tuto vlastnost v žádném časovém okamžiku nikdo neměl, nemá a mít nebude, nejde tedy podle nás o globální vlastnost.

¹⁹ V [Cmorej 2006] Cmorej mj. použil poněkud obecnější vlastnost „být takové individuum, že je totožné s I_1 a čas-číslo je prvkem třídy C “, kde C byla nějaká třída čísel.

Připomeňme si též, co Tichý myslel tzv. *intenzionální bází*. Intenzionální bází je souhrn před-teoreticky pojímaných atributů, které můžeme aplikovat na individua. Explikací intenzionální báze je pak u Tichého systém intenzí nad epistémickým rámcem (tj. souhrnem kolekcí individuí, pravdivostních hodnot, možných světů, časových okamžiků). Tichý pak píše:

Epistémický rámec, jednou zafixovaný, poskytuje automaticky explikaci intenzionální báze.

([Tichý 1988], s. 200)²⁰

Toto ale znamená, že při explikování *není dovoleno* „vykleštit“ celý tento systém Svobodovým stylem, tedy *vypustit-zakázat některé intenze nad epistémickým rámcem existující*. Mj. proto nám skutečně stačí důkaz „kombinatorikou vlastností“, tedy poukaz na *existenci vlastností (nad epistémickým rámcem), které individua mají*.²¹ Jak také Tichý píše:

Intuitivní chápání determinátorů v intenzionální bází diskvalifikuje některé determinační systémy coby možné světy.

([Tichý 1988], s. 200)

Ještě jednou: *intuitivně chceme individuí přisuzovat nebo upírat instanciování nějaké vlastnosti. Svoboda nám tuto intuitivní věc neumožňuje zákazem pozitivního přisuzování vlastností individuí; toto Svobodův „svět“ diskvalifikuje*. (Toto není výraz v Tichého smyslu „diskvalifikuje“ – u Tichého mohou být diskvalifikovány determinační systémy z toho být možným světem, Svobodův „svět“ ale není ani determinačním systémem.)

Někdo by mohl zapochybovat nad tím, které primární atributy do intenzionální báze patří. Tichý na dvou místech uvádí, které druhy atributů by to měly být. V „The Semantics of Episodic Verbs“ ([Tichý 2004], s. 272) píše, že to jsou vlastnosti jako „být červený“, „být na určitém místě“; v [Tichý 1988], s. 199 pak barvy, výšky, propoziční postoje a podobně. Tyto jsou předkládány jako ty nejzákladnější (primární) atributy, které individuum musí mít. Svoboda ale zjevně požaduje absenci takovýchto fundamentálních rysů. Z toho je zjevné, že Tichý by jeho návrh rozhodně neakceptoval.^{22 23}

²⁰ Tichý, Pavel (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.

²¹ Formalistům je třeba připomenout, že každá intenze je konstruovatelná nekonečně mnoha konstrukcemi. Není třeba předkládat „důkaz s konstrukcemi“, zcela stačí „důkaz s intenzemi“ – formalista si přece může vzít kteroukoli z konstrukcí dané intenze.

²² Jiným Tichého důvodem je, že pro něj každé individuum nějaké vlastnosti má (srov. [Tichý 1988], s. 210, 211).

²³ Autor statě je aktuálně podporován grantem GAČR (401/07/P280).